

ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ОКРУГУ

Морін О. Л., кандидат педагогічних наук, Україна, Київ,
Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України.
ORCID ID 0000-0001-5756-8359

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/30042019/6481

ARTICLE INFO

Received: 25 February 2019
Accepted: 14 April 2019
Published: 30 April 2019

KEYWORDS

model,
professional self-determination,
pupils' youth,
educational district.

ABSTRACT

The article is devoted to the consideration of the functional model of providing professional self-determination of pupils in the conditions of the educational district. It contains a description of the organization of the respective activities of the subjects of vocational guidance activities, which is provided with all available resources of educational districts and takes place in a complex way during the periodic, extra-curricular and extracurricular subject-transformation activities, during the pre-school preparation and profile education of the students of youth. According to the author, the model proves that the professional self-determination of students in the educational district occurs as a process of purposeful and consistent self-modification of the individual, which is carried out under the influence of the vocational guidance activity of the subjects of educational districts coordinated by the only structural unit determined by them in its composition.

Citation: Морін О. Л. (2019) Funktsionalna Model Zabezpechennia Profesiinoho Samovyznachennia Uchnivskoi Molodi v Umovakh Osvitnoho Okruhu. *World Science*. 4(44), Vol.3. doi: 10.31435/rsglobal_ws/30042019/6481

Copyright: © 2019 Морін О. Л. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Актуальними залишаються дослідження, спрямовані на модернізацію змісту освіти, створення інноваційних виховних технологій забезпечення професійного самовизначення особистості, пошуку нових форм і методів профорієнтаційної діяльності закладів освіти різного рівня.

Історична перспектива розвитку національної системи освіти полягає у забезпеченні процесів оптимізації, модернізації, трансформації та реформування освітнього середовища на рівні організації освітніх округів як інноваційної педагогічної системи відкритого типу.

Узагальнення досвіду розв'язання проблеми професійного самовизначення учнівської молоді у психолого-педагогічній науці та сучасній освітній практиці дозволяє стверджувати, що інноваційним і потенційно дієвим плацдармом для розгортання професійної орієнтації учнівської молоді є освітні округи [5; 7; 8; 12; 19; 23; 25; 28; 29].

Мета та завдання. Метою статті є здійснити опис функціональної моделі забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу.

Відповідно до мети, вирішувалися такі завдання: охарактеризувати особливості організації відповідної діяльності суб'єктів профорієнтаційної діяльності освітніх округів, яка має бути забезпечена усіма наявними їх ресурсами, має відбуватися комплексно у процесі урочної, позаурочної і позашкільної предметно-перетворювальної діяльності, під час допрофільної підготовки та профільного навчання учнівської молоді.

Методи дослідження. Визначення сутності проблеми й напрямів її розв'язання здійснювалося з використанням низки теоретичних методів (аналіз, синтез, порівняння й узагальнення) та методів вивчення документів (директивні документи про освіту, матеріали соціологічних досліджень тощо). У результаті було визначено засади побудови функціональних моделей, уточнено зміст окремих компонентів майбутньої моделі та запропоновано функціональну модель забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу.

Результати дослідження. Сучасною педагогічною наукою накопичено вагомий доробок теоретичних засад моделювання виховної системи освітніх закладів різного типу [3; 4; 9; 13; 17; 22; 27; 30].

Під «педагогічним моделюванням» розуміють відображення характеристик існуючої освітньої системи в спеціально створеному об'єкті, який в даному випадку розглядається як модель. Під поняттям «модель» розуміється система, яка може бути уявна чи реальна, але при цьому вона відображає визначальні ознаки певного об'єкту, чи сукупності взаємо-пов'язаних об'єктів. Модель також можна визначити як умовну або матеріально-реалізовану систему, яка повністю чи частково відображає або відтворює об'єкт дослідження і здатна змінювати його [9; 15; 31].

Отже, модель нашої системи має відображати процес формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення саме в умовах освітнього округу.

Зважаючи на загальноприйнятую методологію, діяльність людини можна проектувати та відповідно керувати нею [10; 21; 32]. Тому в основу моделі професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітніх округів нами було покладено класичну модель діяльності людини.

У представленій моделі діяльності людини: діяльність – це здатність людини вносити в дійсність зміни (передбачувані результати), опосередковані ідеальним (метою); мета – це ідеальний мисленнєвий передбачуваний результат діяльності (мета визначає сукупність завдань, результатів діяльності на проміжних етапах, у конкретних сферах (напрямах) тощо; зміст – це те, що описується, зокрема застосування праці в певній системі; форма – це спосіб організації, існування змісту; метод – це спосіб практичної і теоретичної діяльності людини; спосіб досягнення мети; певним чином упорядкована діяльність; результат – це кількісні та (або) якісні зміни в об'єкті діяльності; кількість – це категорія, яка виражає зовнішню визначеність об'єкта: його величину, число, об'єм, ступінь розвитку властивостей, тощо; якість – це термін, що виражає сутнісну визначеність об'єкта, завдяки якій він є саме тим, а не іншим [22].

У своєму дослідженні О. Єжова зазначає, що виконання будь-якої діяльності, в нашому випадку профорієнтаційної, можна розглядати у часі за такими фазами:

- фаза проектування, де результатом є побудова моделі і планування її реалізації;
- технологічна фаза, у якій результатом є безпосереднє впровадження моделі;
- рефлексивна фаза, для якої результатом стає оцінювання ефективності запропонованої моделі та її корегування [9].

Функціональна модель професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітніх округів буде являти собою ознаки певної педагогічної системи.

Під «системою» у педагогічній науці розуміють виділену на основі окремих ознак впорядковану множину взаємопов'язаних елементів, що об'єднуються загальною метою функціонування і єдністю керівництва і виступають у взаємодії з середовищем як цілісна єдність [6; 11; 24].

Тому, даючи характеристику сутності функціональної моделі педагогічної системи формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення, ми розглядаємо її як педагогічну систему і виділяємо такі її основні ознаки: цілісність, взаємодія елементів, зв'язки та відношення, які зумовлюються її структурою.

Отже, педагогічна система містить в собі як характерні для будь-якої системи загальні ознаки, так і особливі, специфічні атрибути, притаманні лише їй. До таких загальних ознак системи можна віднести наявність зовнішньої цілісності, складну внутрішню побудову психолого-педагогічних взаємозв'язків тощо [1].

Специфічні атрибути педагогічної системи формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення розрізняються нами за особливостями їх функціонування, інформаційного рівня, внутрішньої структури у процесі її будови, при якому кожна з частин є, з одного боку, передумовою, а з іншого результатом впливу системи загалом [26].

Будь-які процеси, які відбуваються в конкретних умовах, у сукупності з цими умовами називаються системами, а системи, у яких здійснюється перебіг педагогічних процесів, називаються педагогічними, тобто ми можемо вести мову про педагогічну систему формування професійного самовизначення учнівської молоді [3; 9].

Означена педагогічна система має певні визначені функції:

- *навчальна*, яка спрямована на набуття учнівською молоддю знань про світ праці, про майбутню професію (зміст діяльності, вимоги до людини, професійно-важливі якості, потреба в ній на ринку праці), знання і адекватна самооцінка власних особливостей; розуміння перебігу процесу професійного самовизначення (наявність резервного і основного професійного плану, володіння алгоритмом їх самостійної корекції) (сукупність визначає рівень розвитку ознак, що відображає *пізнавально-рефлексивний критерій*);

- *виховна*, що спонукає особистість до саморозвитку і відповідно до самовиховання, самовдосконалення, самоствердження, саморегуляцію власної поведінки, сприяє розвитку навчальних, пізнавальних і професійних інтересів, наявність мотивації до навчання і допрофесійної підготовки, позитивне ставлення до побудови майбутньої професійної кар'єри (сукупність визначає рівень розвитку ознак, що відображає *мотиваційний критерій*);

- *розвивальна*, що здійснюється через формування позитивного ставлення до професійного самовизначення, спонукає особистість до саморозвитку професійно-важливих якостей, сприяє прагненню до перевірки своїх сил у процесі предметно-перетворювальної діяльності, яка має ознаки власне професійної (сукупність визначає рівень розвитку ознак, що відображає *процесуально-результативний критерій*) [9].

Запропонована нами функціональна модель педагогічної системи формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення розроблена на засадах особистісно орієнтованого, системного, компетентнісного та середовищного підходів [20].

Збереження цілісності є головною вимогою до створення будь-якої моделі педагогічної системи. Тому її компонентами мають бути, з одного боку, усі суб'єкти і об'єкти освітнього процесу: учні, педагогічні працівники, шкільні психологи, батьки, представники громадськості, а з іншого, вона має містити, мету, засоби діагностики, зміст і педагогічні засоби, науково-методичне забезпечення процесу формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення.

Ці структурні компоненти функціональної моделі (педагогічної системи) ми розглядаємо як відносно стійкі, логічно пов'язані між собою елементи, котрі виконують відповідно в її межах шість основних функцій, а саме, функціональну, гностичну, організаційну, конструктивну, комунікативну, проектну [26].

Тому компоненти педагогічної системи формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення нами об'єднано у блоки: концептуальний, процесуально-результативний, діагностичний та блок «керування».

Концептуальний – складають визначені нами наукові підходи та принципи до формування психологічного утворення особистості, що нами досліджується.

Провідною метою функціонування моделі є забезпечення професійного самовизначення особистості. Для досягнення поставленої мети для нами були сформульовані дві групи завдань. Перша, формування ставлень особистості до вибору професії, до майбутнього професійного становлення, до самоствердження у суспільстві. Друге, забезпечення процесу самореалізації особистості, а саме життєвого самовизначення та набуття у майбутньому професійної ідентичності.

Для дієвого виконати поставлених завдань необхідним є впровадження особистісно-орієнтованої парадигми освітнього процесу загалом, розробка особистісно-орієнтованих освітніх технологій, застосування рефлексивно-експліцитного методу у вихованні особистості. Побудовані на ідеях академіка І. Беха, вони визначають методи і техніки, які регулюють перебіг професійного самовизначення учнівської молоді, розкривають для кожної особистості індивідуальний вектор майбутнього, формулюють особистісні смисли, які детермінують конкретні етапи життєвого шляху особистості, напрями її майбутньої професійної діяльності й життєві орієнтації загалом [3].

До процесуально-результативного блоку увійшли зміст і засоби формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення, науково-методичне забезпечення формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення [9].

У змісті має бути відображено інформацію про структуру і зміст професійної діяльності людини, вимоги професії до людини, підходи до визначення особистістю власних

індивідуальних особливостей, містити опис технології організації індивідом власної життєдіяльності з метою підготовки до побудови майбутньої професійної кар'єри.

Відповідні педагогічні засоби мають забезпечити засвоєння знань, розвиток умінь та формування саморегуляції. Механізмом для застосування означених засобів є сприяння процесам самовдосконалення і саморозвитку особистості.

Діагностичний – визначає критерії, показники, рівні сформованості психологічного утворення особистості, що нами досліджується, з метою виявлення прояву результату та відповідного корегування діяльності усєї системи .

Роль так званого *блоку «керування»* виконує ресурсний центр професійної орієнтації учнівської молоді. Центр виконує задачі по забезпеченню профорієнтаційної діяльності суб'єктів освітніх округів та координації цієї діяльності.

У процесі формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення можна виділити напрями – нормативний, креативний, корекційний і прогностичний, які відповідають таким функціям: адаптації до суспільства, креативній функції, функції корекції та прогностичній [14].

Обговорення. Таким чином, в основу побудови функціональної моделі формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення нами було покладено взаємозв'язки структурних і функціональних її компонентів. За висновком С. Гончаренка, такий підхід спрямовується на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх у єдину теоретичну картину. Тобто визначення головних елементів, сторін, частин об'єктів цілісної педагогічної системи, їх специфіки і особливостей [6].

Тоді розгляд профорієнтаційної діяльності суб'єктів освітніх округів, як системного утворення дозволяє охарактеризувати сутність, взаємозв'язки і взаємозалежності основних їх елементів та встановити специфіку функціонування.

Спираючись на дослідження Г. Пустовіта, ми можемо стверджувати, що єдність освіти і виховання в будь-яких її проявах передбачає такі освітні цілі, які спонукають особистості до певного стану активності, який відповідає цілям єдності спонукальних і виконавських сил у діяльності і поведінці особистості [26].

Внутрішньою силою, що стимулює розумову діяльність, є ставлення до неї, тобто стан зацікавленості, відповідальності, радості та успіху, впевненості в досягненні результатів, тощо [18]. Однак їх функціонування, має і інше значення, оскільки проявляючись в діяльності, вони закріплюються і стають у кінцевому результаті якостями особистості [16].

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, провідним компонентом запропонованої функціональної моделі й важливим результатом її реалізації нами визначено зростаючу особистість як активного суб'єкта профорієнтаційної діяльності інших суб'єктів освітнього округу. Формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення відбувається як результат застосування запропонованого навчально-методичного забезпечення цього процесу, який розкривається через відповідний зміст та педагогічні засоби. Основними складовими в структурі громадянської компетентності нами визначено пізнавально-рефлексивний, мотиваційний та процесуально-результативний критерії, які розглядаються в органічній єдності. У своєму розвитку всі три складові взаємопов'язані, оскільки в характеристиці цього психологічного утворення вони розглядаються як єдине ціле, що дає змогу всесторонньо оцінювати результати профорієнтаційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьев В. Г. Проблема целостности в философии. Москва: «Мысль». 1984.
2. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем: проблемы и методы психолого педагогического обеспечения технических обучающих систем. Воронеж: «Издательство Воронежского университета». 1977.
3. Бех І. Д. Інноваційна стратегія у вихованні особистості. Вісник Харківського державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер. Психологія. (Ред.) Л. М. Писисько. 2000. 4, 12-20.
4. Вербицька П. В. Теоретико методичні основи громадянського виховання учнівської молоді у загальноосвітніх навчальних закладах. (Дис. док. пед. наук). Київ. Інститут проблем виховання НАПН України. 2010.
5. Віднічук М., & Мельник Н. Освітні округи. Шкільний світ. 2010.

6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник Київ: «Либідь». 1987.
7. Григор'єва О. В. Готовність педагогічних працівників до інноваційної діяльності в умовах освітнього округу. Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти: науково методичний журнал. Чернівці: «Черемош». 2012. 10, 16-24.
8. Гуцан Л. А., Морін О. Л., Охріменко З. В., Пархоменко О. М., Гриценко Л. І., & Ткачук І. І. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу. (Монографія). (Ред.). О. Л. Морін. Харків: «Друкарня Мадрид». 2016.
9. Єжова О. О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно технічних навчальних закладів. Монографія. Суми: «МақДен». 2011.
10. Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования. Москва: «Педагогика». 1982.
11. Ильина Т. А. Структурно-системный подход к организации обучения. Москва: «Знание». 1972.
12. Кірішко Л. М. Становлення системи науково методичної роботи освітніх округів. Завучу, усе для роботи. 2014. 5-6, 18-21.
13. Коберник О. М. Теорія і методика психолого педагогічного проектування виховного процесу в школі: навчально-методичний посібник. Київ: «Науковий світ». 2005.
14. Колесникова И. А., Борытко Н. М., Поляков С. Д., & Селиванова Н. Л.; (Ред.). В. А. Сластинина, И. А. Колесникова. Воспитательная деятельность педагога. Учебное пособие. Москва: «Академия». 2008.
15. Кремень В. Г. (Ред.). Енциклопедія освіти. Київ: «Юрінком Інтер». 2008.
16. Леонтьев А. И. Проблемы развития психики. Москва: «Изд.-во МГУ». 1972.
17. Лодатко Є. О. Моделювання освітніх систем в контексті ціннісної орієнтації соціокультурного простору. Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. 2007. 112, 32-40.
18. Максименко С. Д. (Ред.). Основи загальної психології. Київ: «Пальміра». 1998.
19. Мельник Н. А. Управління освітнім округом: теоретичний аспект. Науково-методичний посібник. Рівне. 2012.
20. Морін О. Л. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Зб. наук. праць. 2018. 22, 232-247.
21. Новиков А. М., & Новиков Д. А. Предмет и структура методологии. Мир образования. 2008. 1. Взято з: <http://methodolog.ru/>.
22. Осадчий І. Г. Основні засади функціонування територіальних освітніх округів в сільській місцевості. Директор школи, ліцею, гімназії. 2001. 5-6, 118-131.
23. Осадчий І. Г. Освітній округ: теоретико технологічні засади ефективного управління. Народна освіта. 2012. 3(18).
24. Панчешникова Л. М. О системном исследовании в методическом исследовании. Советская педагогика. 1973. 4, 71-80.
25. Проскурнін В. В. Організаційно педагогічні умови діяльності освітніх округів на регіональному рівні. Дис. канд. пед. наук. Луганськ. Луганський національний університет ім. Т. Г. Шевченка. 2008.
26. Пустовіт Г. П. Теоретико методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1-9 класів у позашкільних навчальних закладах. Монографія. Київ-Луганськ: «Альма матер». 2004.
27. Сафронова Е. М. Воспитательная деятельность в контексте личностного подхода в образовании. Педагогика. 2003. 3, 38-44.
28. Святенко О. Порядок створення та основні завдання освітнього округу. Практика управління закладом освіти. 2010. 11, 23-25.
29. Стилик В. Б. Організація науково методичної роботи з керівниками та педагогічними кадрами на етапі створення освітніх округів. Освітні округи як чинники модернізації регіональної системи освіти. Черкаси: «Вид-во ЧОПОПП». 2012.
30. Струманський В. Концептуально структурний зміст виховання і виховної роботи в прогностичних проєкціях української наукової педагогіки. Педагогіка і психологія. 1994. 2, 124-127.
31. Штофф В. А. Моделирование и философия. Москва: «Наука». 1966.
32. Юдин Э. Г. Методология науки. Системность. Деятельность. Москва: «Эдиториал». 1977.